

19. Тюріна О.В. Системи адміністративної юстиції ФРН і Франції: порівняльно-правовий аналіз / О.В.Тюріна // Науковий вісник Наук. вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2000. – № 3. – С. 31 – 36.
20. Административное право зарубежных стран: Учебник / Под ред. А.Н. Козіріноїта М.А. Шматової. – М.: Спартак, 2003.
21. Вінокурова І. Організаційні моделі адміністративної юстиції // Вісник Національної академії прокуратури України/Національна академія прокуратури України. – Київ, 2010. – № 2 (18). – С. 102-107.
22. Сажина В.В. Административная юстиция в Великобритании / В.В. Сажина // Советское государство и право. – 1983. – № 12. – С. 115-119.
23. Уолкер Р. Английская судебная система / Уолкер Р.-М.: Норма, 1980. – 631 с.
24. Хаманева Н.Ю. Административная юстиция США / Н.Ю. Хаманева // Государство и право. – 1993. – № 3. – С. 140-147.
25. Хаманева Н.Ю. Защита прав граждан в сфере исполнительной власти / Хаманева Н.Ю. – М.: ИГПАН, 1997. – 213 с.
26. Шостенко О.І. Особливості запровадження адміністративної юстиції в Україні у контексті світової адміністративної теорії та практики: дис. кандидата юрид. наук: 12.00.07 / Шостенко Оксана Іванівна. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2004. – 191 с.
27. Адміністративне судочинство України: Підручник / За загальною редакцією О.М. Пасенюка, Голови Вищого адміністративного суду України. – К.: Юрінком Інтер, 2009, 670 с.
28. Спеціалізовані суди країн ЄС. – Режим доступу: https://e-justice.europa.eu/content_specialised_courts-19-en.do.
29. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, № 37. – Ст.446.

УДК 351.713

ЗАХОДИ АДІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ У ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ: СИСТЕМА ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ

MEASURES OF ADMINISTRATIVE COMPULSION IN CIVIL SERVICE OF EMERGENCY SITUATIONS ACTIVITIES: SYSTEM AND LEGAL PRINCIPLES OF REALIZATION

Дубинський О.Ю.,

кандидат юридичних наук, виконуючий обов'язки завідувачого кафедри правознавства
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

У статті розглянуто питання щодо здійснення адміністративно-примусової діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Автор приділяє безпосередню увагу виділенню конкретного переліку заходів адміністративного примусу у діяльності останніх, вказує на основні проблеми їх застосування та пропонує шляхи їх подолання.

Ключові слова: адміністративний примус, заходи примусу, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, права, повноваження.

В статье рассмотрен вопрос относительно осуществления административно-принудительной деятельности Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям. Автор уделяет непосредственное внимание определению конкретного перечня мер административного принуждения в деятельности последних, указывает основные проблемы их применения и предлагает пути их решения.

Ключевые слова: административное принуждение, меры принуждения, Государственная служба Украины по чрезвычайным ситуациям, права, полномочия.

The problem of administrative compulsions measures in civil service of emergency situations activities is considered in this article. The author pays his attention to finding the concrete list of administrative compulsion's measures in their activities, specifies the main problems of its application and offers the ways of its decision.

Key words: administrative compulsion, compulsion measures, civil service of emergency situations, right, title.

Постановка проблеми. Конституцією України закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3). Не останню роль у цьому напрямку відіграє необхідність захисту населення від надзвичайних ситуацій, забезпечення пожежної та техногенної безпеки. Для виконання зазначених завдань держава використовує різноманітні засоби, особливе місце серед яких належить правовим, зокрема адміністративно-правовим засобам.

Адміністративно-правові засоби в комплексі є одним з ефективних структурних елементів охоронної діяльності державних органів, спрямованої на формування і розвиток суспільних відносин у різноманітних галузях, у тому числі у сферах цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки. Основу останніх становлять заходи адміністративного примусу, які є необхідним засобом досягнення основних завдань та виконання функцій державними органами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Однією із ознак адміністративного примусу, як складової соціально-го, державно-правового примусу, є його державно-влад-

ний характер застосування від імені держави уповноваженими державними органами та їх посадовими особами [1, с. 103; 2, с. 31]. Саме тому значна кількість науковців акцентує увагу на специфіці адміністративно-примусової діяльності певних державних органів. Наприклад, А.Т. Комзюк виробив теорію адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції [2], В.В. Половников – в діяльності державної Прикордонної служби України; [3], В. Т. Комзюк – митних органів [4], А. В. Головач – органів державної податкової служби України [5] тощо. Як не дивно, не дивлячись на те, що одна із найважливіших особливостей адміністративного примусу, полягає у тому, що його застосування часто може бути не пов'язано з протиправною діяльністю суб'єкта – в тому числі у зв'язку з настанням надзвичайних ситуацій (для підтримання правопорядку тощо) [6, с. 39, 42; 7, с. 191], заходи адміністративного примусу у діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС України) майже не ставали предметом дослідження. При цьому відзначаємо, що, згідно п. 1 Положення «Про Державну службу України з надзвичайних ситуацій», затвердженого Указом Президента України, «Деякі питання діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій» від 16 січня 2013 р. № 20/2013 [8] саме ДСНС України забезпечує реалізацію державної політики у сферах цивільного захисту,

захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, профілактики травматизму невиробничого характеру, а також гідрометеорологічної діяльності. З одного боку, таку ситуацію можна пояснити об'єктивними причинами, адже ДСНС України у якості центрального органу виконавчої влади з окресленими повноваженнями було створено 24 грудня 2012 р. (п. 1 Указу Президента України «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» [9]).

Разом з тим, діяльність державного органу, на який покладено обов'язки щодо реалізації державної політики у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, у контексті його адміністративно-примусових повноважень у загальних аспектах діяльності органів внутрішніх справ побічно розглядається у дисертаційному дослідженні А.Т. Комзюка (Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні) [6, с. 39], адже органи пожежного нагляду на той час входили до складу ОВС. В. О. Іванцов у якості прикладу приводить один із заходів адміністративного примусу у сфері цивільного захисту при розгляді загальних ознак адміністративного примусу [10, с. 78] тощо.

Отже, недостатня розробленість на теоретичному рівні, а також наявність практичних правових питань свідчать про актуальність дослідження заходів адміністративного примусу у діяльності ДСНС України.

Мета статті. В свою чергу, мета даної статті полягає у визначенні переліку та встановленні правових засад закріплення та реалізації заходів адміністративного примусу у діяльності ДСНС України.

Виклад основних положень. Для вирішення поставленого завдання спершу маємо визначитись з поняттям адміністративного примусу, яке, як вірно відмічає А.Т. Комзюк, не має, так би мовити, «офіційного статусу», тобто його сформульовано лише на доктринальному рівні [11, с. 46]. Тож не вдаючись у полеміку та ґрунтуючись на дослідженнях провідних вчених-адміністративістів (В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, В.В. Зуй, С.В. Ківалов, А.Т. Комзюк, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаків), до основних ознак адміністративного примусу, які відповідають сучасному уявленню про це правове явище, необхідно віднести: а) заходи адміністративного примусу застосовуються переважно органами виконавчої влади та їх посадовими особами. Лише в окремих випадках їх застосування покладається на суди і представників окремих об'єднань громадян; б) заходи адміністративного примусу застосовуються як до фізичних, так і до юридичних осіб; в) реалізація адміністративного примусу відбувається на основі норм права; г) заходи адміністративного примусу можуть мати характер морального, організаційно-правового, майнового, особистісного чи іншого впливу; г) адміністративний примус не пов'язаний з підпорядкованістю; д) заходи адміністративно-правового впливу застосовуються саме в примусовому порядку; е) заходи адміністративного примусу можуть застосовуватися як при вчиненні протиправних діянь, так і при настанні надзвичайних ситуацій, а також у разі загрози виникнення правопорушення; є) застосовується з метою спонукання громадян до виконання загальнообов'язкових правил, попередження чи припинення протиправних дій, притягнення правопорушників до відповідальності; ж) адміністративний примус використовується для охорони суспільних відносин в державному управлінні; з) процедура застосування заходів адміністративного примусу відрізняється оперативністю.

За загальним правилом заходи адміністративного примусу являють собою складову повноважень будь-якого державного органу [6, с. 47]. На сьогодні у науковій літературі дискусійним залишається питання щодо розуміння

сутності категорії «повноваження». Так, під «повноваженнями» одні вчені розуміють «права та обов'язки» [12; 13], інші – лише права [14, с. 12], ряд науковців схилиються до синонімічного характеру понять «компетенція» та «повноваження» [15, с. 32]. Ми схильні підтримати позицію, що повноваження являють собою певну сукупність прав та обов'язків, а не лише прав, адже поняття останніх за змістом пов'язано з можливістю вибору реалізації певних заходів впливу, тоді як повноваження необхідно пов'язувати не лише з правом, а й певними обов'язками щодо його застосування чи незастосування. З іншого боку, термін «повноваження» та «компетенція» отожднювати не варто, оскільки остання включає завдання, функції, права та обов'язки. При цьому необхідно розуміти, що заходи адміністративного примусу знаходять своє відображення у правах, що відповідають ознакам адміністративного примусу, які зазначені нами вище.

Відповідно, процес виокремлення заходів адміністративного примусу у діяльності ДСНС України лежить у площині співставлення нормативно закріплених прав останньої окресленими нами ознакам адміністративного примусу. До основних нормативно-правових актів, якими закріплено повноваження (права), а значить і заходи адміністративного примусу у діяльності ДСНС України, є Кодекс цивільного захисту України [16] (ст. 17) та Указ Президента України «Деякі питання діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій», яким затверджено Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій (п. 4, 5 Положення).

Окремої уваги потребує зміст підпункту 50 п. 4 Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, відповідно до якого ДСНС України організовує і здійснює безпосередньо та через свої територіальні органи державний нагляд (контроль) за додержанням і виконанням вимог законодавства у сферах пожежної і техногенної безпеки та цивільного захисту міністерствами, іншими центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами виконавчої влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності, іншими суб'єктами господарювання, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства. Механізм здійснення зазначеного нагляду (контролю) регламентовано окремим нормативним актом – Порядком проведення перевірок органами Державної інспекції техногенної безпеки України, затвердженим наказом МНС України від 25 травня 2012 р. № 863 [17]. Відповідно до положень останнього, формою реалізації нагляду (контролю) за додержанням і виконанням вимог законодавства у сферах пожежної і техногенної безпеки та цивільного захисту є проведення перевірок. Разом з тим, посадові особи органів ДСНС України під час проведення перевірок також наділені окремими правами, передбаченими п. 3.6 Порядку проведення перевірок органами Державної інспекції техногенної безпеки України.

Неоднозначно у літературі вирішується питання щодо віднесення «перевірки» певних юридичних осіб до окремих заходів адміністративного примусу. Так, у якості заходів адміністративного примусу «документальні» та «виїзні перевірки» у діяльності органів Державної податкової служби виділяє Т. О. Мацелик [18, с. 28-29], «проведення перевірок» у діяльності суб'єктів протидії правопорушенням в галузі фінансів – В. О. Іванцов [19, с. 77]. Ми не можемо підтримати таку позицію та вважаємо за необхідне виходити з того, що нагляд (контроль) за додержанням і виконанням вимог законодавства у сферах пожежної і техногенної безпеки та цивільного захисту необхідно визнати повноваженням посадових осіб ДСНС України, яке пов'язано з реалізацією певних прав та обов'язків. Саму по собі перевірку необхідно визнати формою реалізації контролю як одного із адміністративно-правових методів.

При проведенні перевірки посадові особи ДСНС України наділені як певними правами, так і мають дотримуватись обов'язків, тобто заходи адміністративного примусу у діяльності ДСНС України знаходять свій прояв серед «прав», якими наділені їх посадові особи під час проведення перевірки.

Виходячи з викладеного, до заходів адміністративного примусу в діяльності ДСНС України необхідно віднести:

1. Проведення огляду територій та приміщень, які використовуються для провадження господарської діяльності (п. 3.6 Порядку проведення перевірок органами Державної інспекції техногенної безпеки України). Застосовується при проведенні перевірки суб'єктів господарської діяльності у межах здійснення нагляду (контролю) за додержанням і виконанням вимог законодавства у сферах пожежної і техногенної безпеки та цивільного захисту.

2. Проведення огляду документів чи предметів (п. 3.6 Порядку проведення перевірок органами Державної інспекції техногенної безпеки України). Застосовується при тих же умовах, що і попередній захід.

3. Вимогу усунення порушень норм законодавства (п.п. 67 п. 4 Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, п. 3.6 Порядку проведення перевірок органами Державної інспекції техногенної безпеки України). Застосовуються до суб'єктів господарювання або органу влади, іншого підконтрольного об'єкта шляхом надання (надсилання) обов'язкових для виконання приписів (розпоряджень) про усунення виявлених порушень і недопільків за результатами проведеної перевірки.

4. Вимогу припинення дій, які перешкоджають здійсненню перевірки (п. 3.6 Порядку проведення перевірок органами Державної інспекції техногенної безпеки України).

5. Накладення адміністративних стягнень, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП) [20] (п. 3.6 Порядку проведення перевірок органами Державної інспекції техногенної безпеки України). Відповідно до ст. 223 КУпАП органи ДСНС України, розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 120, 175, 188-8 КУпАП. В результаті аналізу останніх приходимо висновку, що посадові особи ДСНС України у якості адміністративного стягнення уповноважені застосовувати попередження та штраф.

6. Зупинення роботи підприємств, об'єктів, окремих виробництв, цехів, дільниць, експлуатації машин, механізмів, устаткування, транспортних засобів, а також виконання робіт (п. 3.6 Порядку проведення перевірок органами Державної інспекції техногенної безпеки України). Даний захід застосовується до усунення порушень законодавства у сфері цивільного захисту та техногенної безпеки.

7. Зупинення діяльності неатестованих аварійно-рятувальних служб (п.п. 51 п. 4 Положення «Про Державну службу України з надзвичайних ситуацій», п. 3.6 Порядку проведення перевірок органами Державної інспекції техногенної безпеки України). Захід примусу застосовується до усунення порушень законодавства у сфері цивільного захисту та техногенної безпеки, якщо відповідні порушення створювали загрозу життю або здоров'ю людей.

8. Анулювання ліцензій, виданих ДСНС України (розділ VII Порядку контролю за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання послуг і виконання робіт протипожежного призначення). Так, згідно Переліку органів ліцензування, закріпленого постановою Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2000 р. № 1698 [21] та п.п. 60 п. 4 Положення про Державну службу України з

надзвичайних ситуацій ДСНС України здійснює ліцензування господарської діяльності з надання послуг і виконання робіт протипожежного призначення.

Правові й організаційні засади, основні принципи та порядок здійснення контролю у сфері провадження господарської діяльності з надання послуг і виконання робіт протипожежного призначення, в тому числі що стосується анулювання ліцензій на провадження зазначеної діяльності, визначено Порядком контролю за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання послуг і виконання робіт протипожежного призначення, затвердженим наказом МНС України від 29 вересня 2011 р. № 1038 [22].

У науці наразі відкритим залишається питання про місце анулювання ліцензій серед заходів адміністративного примусу. З приводу наших уявлень стосовно цього питання вважаємо необхідним звернутися до висновків Н.В. Хорошак, що для ідентифікації адміністративно-правової санкції як адміністративного стягнення вона має відповідати хоча б одній з таких вимог: застосовується за порушення норм, що регулюють адміністративні правовідносини, що охороняються нормами адміністративного права; застосовується органами, наділеними адміністративно-юрисдикційними повноваженнями; має каральний характер [23, с. 98]. На нашу думку, «анулювання ліцензій» повною мірою відповідає даним вимогам. В свою чергу, такий висновок не суперечить чинному законодавству. Так, анулювання ліцензії на здійснення певного виду господарської діяльності ст. 239 Господарського кодексу України (ГК України) [24] віднесено до адміністративно-господарських санкцій, які визначено заходами, спрямованими на припинення правопорушень та ліквідацію їх наслідків (ст. 238 ГК України). Частиною 2 ст. 24 КУпАП передбачено, що законами України може бути встановлено і інші, крім зазначених у ч. 1 ст. 24 КУпАП, види адміністративних стягнень.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи вищевикладене, можемо зробити наступні висновки.

1. До заходів адміністративного примусу у діяльності ДСНС України необхідно віднести: 1) проведення огляду територій та приміщень, які використовуються для провадження господарської діяльності; 2) проведення огляду документів чи предметів; 3) вимогу усунення порушень вимог законодавства; 4) вимогу припинення дій, які перешкоджають здійсненню перевірки; 5) накладення адміністративних стягнень, передбачених КУпАП; 6) зупинення роботи підприємств, об'єктів, окремих виробництв, цехів, дільниць, експлуатації машин, механізмів, устаткування, транспортних засобів, а також виконання робіт; 7) зупинення діяльності неатестованих аварійно-рятувальних служб; 8) анулювання ліцензій.

2. Адміністративні стягнення (попередження і штраф) та анулювання ліцензій належать до окремої групи заходів адміністративного примусу у діяльності ДСНС України – заходів адміністративної відповідальності.

3. Беззаперечною особливістю заходів адміністративного примусу у діяльності ДСНС України необхідно визнати те, що низка з них (перші шість із зазначених нами вище заходів) є втіленням прав посадових осіб ДСНС України, застосування яких пов'язано з реалізацією нормативно-закріплених повноважень останніх.

4. З викладеного переліку заходів адміністративного примусу у діяльності ДСНС України видно, що Порядком проведення перевірок органами Державної інспекції техногенної безпеки України передбачено більшу кількість адміністративно-примусових заходів, порівняно із Положенням про Державну службу України з над-

звичайних ситуацій. Таку ситуацію не можна визнати правильною, адже, за таких умов, зміст відомчого нормативного акта розширює положення підзаконного, що негативно позначається на правах осіб, що вступають в адміністративні правовідносини з органами ДСНС України, а з іншого – створює перепони для ефективної діяльності останніх.

Як наслідок, правові основи закріплення заходів адміністративного примусу у діяльності ДСНС України потребують удосконалення у напрямку встановлення

єдиного переліку адміністративно-примусових заходів у одному нормативно-правовому акті, що має вищу юридичну силу. При цьому підстави їх застосування та порядок реалізації можуть бути закріплені у будь-яких інших нормативних актах.

5. Перелік заходів адміністративного примусу в діяльності ДСНС України є досить значним, що потребує вивчення правового потенціалу кожного заходу окремо та, як наслідок, їх класифікації, що становить перспективний напрям подальших наукових пошуків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коломоєць Т.О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації: [монографія] / Т.О. Коломоєць; за заг. ред. В. К. Шкарупи). – Запоріжжя: Поліграф. 2004. – 404 с.
2. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: [монографія]; за заг. ред. проф. О. М. Бандурки. – Х.: Нац. ун-т внутр. справ, 2002. – 336 с.
3. Половніков В.В. Заходи адміністративного примусу в діяльності державної Прикордонної служби України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Половніков Вадим Володимирович. – Запоріжжя, 2004. – 320 с.
4. Комзюк В.Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «теорія управління, адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.Т. Комзюк. – Х., 2003. – 20 с.
5. Головач А.В. Заходи адміністративного примусу, не пов'язані з відповідальністю, в діяльності органів державної податкової служби України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Головач Андрій Володимирович. – Запоріжжя, 2004. – 173 с.
6. Комзюк А.Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 / Комзюк Анатолій Трохимович. – Х., 2002. – 408 с.
7. Колпаков В.К. Адміністративне право України: підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
8. Деякі питання діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 16.01.2013 № 20/2013 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 5. – Ст. 46.
9. Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 24.12.2012 № 726/2012 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 99. – Ст. 13
10. Іванцов В.О. Питання щодо нормативного закріплення поняття адміністративного примусу / В.О. Іванцов // Проблеми сучасного цивільного захисту: теорія і практика. – 2006. – № 2. – С. 72-80.
11. 8. Комзюк А.Т. Адміністративний примус: деякі загальні проблеми дослідження та правового регулювання в контексті забезпечення прав людини / А.Т. Комзюк // Право України. – 2004. – № 4. – С. 46-49.
12. Атаманчук Г.В. Теорія державного управління: [курс лекцій] / Г.В. Атаманчук. – М.: Юрид. лит., 1997. – 235 с.
13. Стариков Ю.Н. Службове право: [учебник] / Ю.Н. Стариков. – М.: БЕК, 1996. – 698 с.
14. Разаренов Ф.С. Адміністративний надзор советской милиции: [учеб. пособ.] / Ф.С. Разаренов, С.И. Котюрин. – М.: Акад. МВД СССР, 1979. – 70 с.
15. Студеникина М.С. Государственный контроль в сфере управления (Проблеми надведомственного контроля) / М.С. Студеникина. – М.: Юрид. лит., 1974. – 159 с.
16. Кодекс Цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 34-35. – ст. 458.
17. Про затвердження Порядку проведення перевірок органами Державної інспекції техногенної безпеки України: наказ МНС України від 25.05.2012 № 863 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 52. – ст. 207
18. Мацелик Т.О. Адміністративний примус в діяльності органів державної податкової служби України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Мацелик Татьяна Александрівна. – Ірпінь, 2005. – 186 с.
19. Іванцов В.О. Адміністративно-правові засоби протидії правопорушенням в галузі фінансів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Іванцов Володимир Олександрович. – Х, 2010. – 216 с.
20. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
21. Про затвердження переліку органів ліцензування: постанова Кабінету Міністрів України від 14.11.2000 № 1698 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 46. – Ст. 218.
22. Про затвердження Порядку контролю за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання послуг і виконання робіт протипожежного призначення: наказ МНС України від 29.09.2011 № 1038 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 86. – ст. 169.
23. Хорошак Н.В. Адміністративні стягнення за законодавством України: [монографія] / Н.В. Хорошак. – К.: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2004. – 172 с.
24. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.